

Fot. K. Tunia

PROF. DR HAB. ZENON WOŹNIAK
(29 LISTOPADA 1931 – 3 LUTEGO 2025)

Zenon Woźniak, syn Ludwika i Heleny z d. Górskiej, urodził się 29 listopada 1931 roku w Starachowicach. Po wojnie Jego rodzina przeniosła się do Trzebnicy. W 1950 roku zdał maturę w tamtejszym liceum, a następnie rozpoczął studia z zakresu historii kultury materialnej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Zenek Woźniak początkowo był taki z cicha pęk – marzył, że zostanie literatem czy znawcą literatury, a tu wypadło mu być na takich studiach. Dopiero później przekonaliśmy się, że jest to człowiek wybitnie inteligentny i bardzo mądry, posiadający przy tym niezbędny w nauce zmysł poszukiwawczy – tymi słowami opisywał kolegę z roku prof. Jan Machnik w książ-

Corresponding author: **Tomasz Bochnak**, Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: tbochnak@ur.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-0327-9575>

Received: 01.06.2025; **Accepted:** 02.06.2025

Przegląd Archeologiczny Copyright © 2025 by Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences.

This article is published in an open access under **the CC BY 4.0 license** (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Declaration of competing interest: The author declare that he has no known competing financial interests or personal relationships that could have appeared to influence the work reported in this paper.

kowym wywiadzie-rzece przeprowadzonym przez dr Marzenę Woźny. W początkach lat 50. XX wieku obowiązywał dwudzielny system studiów z zakresu historii kultury materialnej – po trzech latach nauki na Uniwersytecie Jagiellońskim kontynuowano studia na Uniwersytecie Poznańskim. Dlatego też w 1953 roku Zenon Woźniak, podobnie jak Jego ówczesne koleżanki i koledzy, wyjechał do miasta nad Wartą. Dwa lata później uzyskał w Poznaniu tytuł magistra ze specjalizacją „archeologia Polski”, na podstawie pracy poświęconej pradziejom powiatu rawickiego, a przygotowanej pod kierunkiem prof. Witolda Hensla. Po zakończeniu studiów Zenon Woźniak wrócił do Krakowa, gdzie został zatrudniony jako asystent w nowo utworzonym, nowohuckim oddziale Muzeum Archeologicznego w Krakowie (MAK). W 1956 roku awansował na adiunkta i przez kolejne cztery lata koncentrował się na intensywnej działalności terenowej związanej z budową kombinatu metalurgicznego. Prowadził między innymi prace wykopaliskowe w rejonie Krakowa Nowej Huty-Mogiły, badając tam m.in. dużą osadę kultury lateńskiej. Problem osadnictwa wspomnianej jednostki kulturowej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem zachodniej Małopolski i tzw. „grupy celto-przeworskiej” (od 1975 roku określanej jako „grupa tyniecka”), stał się głównym tematem badawczym Zenona Woźniaka do końca życia.

W 1960 roku Zenon Woźniak objął stanowisko kierownika Działu Archeologii Okresu Lateńskiego i Rzymskiego MAK. Wtedy też opublikował swój pierwszy artykuł w *Przeglądzie Archeologicznym* (PA); w tomie 12/1960 ukazało się obszernie opracowanie materiałów z nekropoli kultury łużyckiej w Chojnie-Golejewku, pow. rawicki. Tekst ten był pokłosiem Jego pracy magisterskiej. Wkrótce też zaczął Zenon Woźniak badania wykopaliskowe w Podegrodziu (pow. nowosądecki).

Podczas pracy w MAK Zenon Woźniak nie ograniczał swojej aktywności naukowej do spraw *stricto* związanych działalnością muzealną. W roku 1962, wykorzystując doświadczenie terenowe zebrane w Nowej Hucie oraz wyniki swoich studiów nad chronologią cmentarzysk kultury lateńskiej i ustalenia wypracowane wspólnie z przyjacielem ze studiów – Jerzym Potockim, zaczął Zenon Woźniak przygotowywać rozprawę doktorską zatytułowaną *Osadnictwo celtyckie w Polsce południowej*. Opiekunem naukowym tej dysertacji był prof. Stefan Nosek, kierownik Zakładu Archeologii Małopolski w Instytucie Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk (IHKM PAN). Pod koniec 1964 roku Zenon Woźniak zakoń-

czył pracę w MAK i został zatrudniony jako asystent naukowo-techniczny w Zakładzie Archeologii Małopolski IHKM PAN w Krakowie, by w kolejnym roku awansować na starszego asystenta. W dalszym ciągu prowadził wykopaliska, m.in. w Targowisku, pow. bocheński i Łęzkowicach, pow. wielicki. W odróżnieniu od lat poprzednich, prace terenowe zajmowały Mu jednak mniej czasu i mógł m.in. kontynuować przygotowywanie rozprawy doktorskiej. W lutym 1967 roku praca ta została przyjęta przez Radę Naukową IHKM, a na jej podstawie nadano jej Autorowi stopień doktora nauk humanistycznych. W tym samym roku objął Zenon Woźniak stanowisko adiunkta w IHKM PAN. Kolejne miesiące poświęcił On na uzupełnienia i korekty, by w 1968 roku złożyć do druku dzieło zatytułowane *Osadnictwo celtyckie na ziemiach polskich*. Niespieszny cykl wydawniczy sprawił, że książka ta ukazała się w roku 1970. Pierwsza publikacja książkowa Zenona Woźniaka na długie lata wyznaczyła kanon poglądów na temat kultury lateńskiej w dorzeczu Odry i Wisły.

Przełom lat 60. i 70. XX wieku musiał być bardzo pracowitym okresem dla doktora Woźniaka. Prowadził badania wykopaliskowe, m.in. w Tyńcu (ob. część Krakowa, miasta na prawach powiatu) i pracował na stanowisku w Stradowie, pow. kazimierski. Kończył też prace redakcyjne przy *Osadnictwie celtyckim...* i myślał już nad szerszym tematem; studium poświęconym wschodnim rubieżom kultury lateńskiej. Jeździł służbowo do Rumunii i Bułgarii, gdzie prowadził kwerendy związane z pracą nad kolejną książką. W 1973 roku złożył w Zakładzie Naukowym im. Ossolińskich monografię zatytułowaną *Wschodnie pogranicze kultury lateńskiej* i uzyskał stopień doktora habilitowanego nadany przez Radę Naukową IHKM PAN. W czerwcu 1974 r. Zenon Woźniak awansował na stanowisko docenta.

Kolejne lata pracy Zenona Woźniaka w IHKM PAN to przede wszystkim studia nad osadnictwem lateńskim w rejonie podkrakowskim. Docent doktor Zenon Woźniak był też członkiem zespołu autorów IV i V tomu *Prahistorii Ziemi Polskich*, pomnikowej serii obszernych opracowań najdawniejszych dziejów ziem polskich autorstwa najwybitniejszych polskich archeologów, wydawanych w latach 70. i 80. XX wieku przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

W latach 1983-1990 Zenon Woźniak kierował Pracownią Archeologiczną IHKM w Igołomi pod Krakowem. W listopadzie 1989 roku objął stanowisko profesora nadzwyczajnego, a 1 sierpnia 1995 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.

Przy licznych obowiązkach, jakie pełnił w IHKM PAN (od 1992 r. Instytut Archeologii i Etnologii PAN), nie zerwał On jednak związków z MAK. Pod koniec lat 80. XX wieku opublikował wraz z Różą Mycielską materiały sepulkralne z wielokulturowego stanowiska w Błoniu (ob. pow. sandomierski), a w 1995 roku był współorganizatorem konferencji *Kontakte längs der Bernsteinstrasse in der Zeit um Christi Geburt / Kontakty wzdłuż szlaku bursztynowego na przełomie er*, która miała miejsce w MAK.

Po przejściu na emeryturę w 2001 roku, Profesor Zenon Woźniak stopniowo ograniczał aktywność naukową, ale to wówczas na łamach *PA* ukazały się obszerne prace, które zachowały aktualność do dziś. W 52. tomie *PA* (2004) opublikował analizę rzeźb ślęzańskich, a sześć lat później (*PA* 58/2010) ukazało się obszerne studium poświęcone znaleziskom zapinek ze schyłku okresu halszackiego i starszych faz okresu lateńskiego. To ważne, często cytowane artykuły. Jedną z ostatnich publikacji pióra Profesora Zenona Woźniaka był rozdział w wieloautorskiej publikacji *The Jastorf Culture in Poland* wydanej w serii *British Archaeological Reports* w grudniu 2013 roku. Był autorem lub współautorem ponad 200 prac naukowych.

W dorobku naukowym Profesora Zenona Woźniaka poczesne miejsce zajmuje działalność wydawnicza. Już jako doktor, od 1970 roku pełnił funkcję konsultanta, a następnie zastępcy redaktora naczelnego periodyku *Acta Archaeologica Carpathica* (AAC), a w 1975 r., począwszy od tomu XV, został redaktorem naczelnym wspomnianego periodyku. Piastował tę funkcję przez cztery dekady, do 2015 r. Dbał nie tylko o wysoki poziom merytoryczny artykułów składanych do AAC, ale i osobiście poprawiał teksty pod względem językowym. Był również Zenon Woźniak pełnomocnikiem do spraw wydawnictw Komisji Prehistorii Karpat Polskiej Akademii Umiejętności oraz członkiem Komitetu Redakcyjnego *Przeglądu Archeologicznego* w latach 1987-2016.

Gdy myślę i piszę tu o Zenonie Woźniaku, to odruchowo dodaję tytuł *Profesor*. Był On bowiem dla mnie Profesorem; nauczycielem, niekwestionowanym autorytetem, niekiedy mentorem i wnikliwym recenzentem. Dla części archeologów jest On jednak znany jako *Prezes*, a nawet *Praeses*. Był oto Profesor Zenon Woźniak inicjatorem powstania, a następnie długoletnim Prezesem Zarządu Fundacji *Monumenta Archaeologica Barbarica*, wydawcy serii *Monumenta Archaeologica Barbarica*. Do śmierci piastował też stanowisko Prezesa Komitetu Redakcyjnego wspo-

mnianej serii. Powstanie i rozwój kolekcji *Monumenta Archaeologica Barbarica* to jedno z czołowych osiągnięć polskiej archeologii ostatnich dekad, od lat budzące uznanie międzynarodowego środowiska archeologicznego.

Profesor Zenon Woźniak był członkiem polskich gremiów naukowych, jak Polska Akademia Umiejętności, Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych Polskiej Akademii Nauk oraz Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, w którym pełnił funkcję przewodniczącego oddziału krakowskiego. Należał też do towarzystw zagranicznych, jak Arbeitsgruppe Frühe Eisenzeit, Deutsches Archäologisches Institut oraz L'Association Française pour l'Étude de l'Âge du Fer. W 2023 r. Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich uhonorowało Go Nagrodą im. Józefa Kostrzewskiego.

Jakim Go pamiętamy? Profesor Zenon Woźniak był sumienny, dokładny, raczej oszczędny w słowach. Skrupulatny. To słowo dobrze oddaje charakter Jego aktywności naukowej. Cechowała Go wielka precyzja wypowiedzi. Podczas naukowych dyskusji mówił powoli, z namysłem, precyzyjnie konstruując zdania niemal gotowe do przelania na papier. W latach 80. i 90. XX wieku prowadził zajęcia dla studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Podczas wykładów narracja nabierała tempa, bez szkody dla jasności wypowiedzi. Potrafił przy tym poświęcić niemal cały wykład znaczeniu zapinek typu A według Józefa Kostrzewskiego. Miał niewielkie grono doktorantów i wiem, że cieszył się ich ogromnym szacunkiem, nie tylko z uwagi na walory intelektualne i dydaktyczne, ale i moralne. Jako przewodniczący komisji habilitacyjnych zabiegał, by procedura przebiegała sprawnie i w sposób możliwie najmniej stresujący dla habilitantów. Profesor Zenon Woźniak był niezwykle prawym, sprawiedliwym człowiekiem o wielkiej wiedzy.

Środowisko archeologiczne dwukrotnie Go uhonorowało, wydając dedykowane Mu tomy: *Varia barbarica Zenoni Woźniak ab amicis dicata* (red. J. Andrzejowski, R. Prochowicz, A. Żórawska), Warszawa-Lublin 2002 oraz *Celts on the Margin. Studies in European Cultural Interaction, 7th Century BC – 1st Century AD* (red. H. Dobrzańska, V. Megaw, P. Poleska), Kraków 2005.

Profesor Zenon Woźniak zmarł 3 lutego 2025 roku, w wieku 93 lat.

Tomasz Bochnak